

РЕАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ ІЗ ПРАВОЗНАВСТВА

Т. О. Ремех,

кандидат педагогічних наук

У статті проаналізовано підручники з практичного курсу правознавства з позицій використання в них різноманітних завдань для учнів щодо реалізації внутрішньопредметних зв'язків. Наголошується на важливості розкриття внутрішньопредметних зв'язків при оволодінні учнями практичним курсом правознавства. Обґрунтовано необхідність системи запитань і пізнавальних завдань, що уможлиблюють виявлення та відтворення внутрішніх зв'язків у змісті предмета в процесі його вивчення, у процесі створення підручників із правознавства для учнів 9-го класу.

Ключові слова: *внутрішньопредметні зв'язки, практичний курс правознавства, шкільний підручник.*

Постановка проблеми. Рівень освіченості особистості визначається не лише обсягом її знань та ерудованістю у різних галузях науки, а й ступенем систематизованості та взаємопов'язаності цих знань, умінням знаходити в різних джерелах необхідну інформацію, аналізувати і застосовувати її для саморозвитку та самовдосконалення.

У Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти одним із основних завдань суспільствознавчої освіти є формування в учнів цілісної системи вмінь та навичок дослідження суспільних проблем, пошуку способів їх розв'язання, проведення аналізу та оцінювання суспільних явищ, процесів і тенденцій у державі та світі [1].

Чинна навчальна програма з предмета «Правоознавство. Практичний курс» передбачає не лише формування конкретних знань і загальноправових уявлень учнів, а й створення умов для використання правових знань для реалізації та захисту ними прав, свобод і законних інтересів, регулювання взаємовідносин з іншими людьми, вибору правомірних моделей поведінки в життєвих ситуаціях, а також застосування учнями критичного мислення, аналізу та синтезу правового матеріалу.

Для реалізації зазначених завдань обов'язковим елементом навчання учнів суспільствознавчих предметів, у тому числі й правознавства, має бути реалізація внутрішньопредметних зв'язків.

Формалізований, теоретичний характер юридичної науки, різні підходи авторів програм і підручників до відбору змісту правознавчих предметів, великий обсяг теоретичного матеріалу, наявність значної кількості понять як його структурних одиниць, визначень та закономірностей, якими оперує пра-

вознавство, а також обмежені часові межі, відведені на вивчення інваріантних правознавчих предметів, потребують використання внутрішньопредметних зв'язків у певній системі та включення відповідних завдань у підручники.

Навчальна програма з правознавства для 9-го класу не містить окремого розділу щодо внутрішньопредметних зв'язків. Проведені опитування й анкетування вчителів правознавства, аналіз практики викладання правознавства в школі засвідчують, що використання таких зв'язків у навчанні учнів зумовлює певні труднощі в значній кількості вчителів. У цьому питанні спостерігаються крайнощі двоякого роду: одні вчителі у викладанні правознавства практично не спираються на наявні в учнів правові знання, тоді як інші надмірно захоплюються актуалізацією правових знань, що певною мірою шкодить опануванню учнями нового матеріалу.

Частково вирішити цю проблему покликані підручники з правознавства через пізнавальні завдання, що виявляють зв'язки та наступність у вивченні учнями тем конкретного правознавчого предмета.

Аналіз останніх наукових досліджень. Аналіз наукової та методичної літератури свідчить, що питання дослідження підручників із правознавства залишаються в полі уваги сучасних науковців і педагогів. Зазначеній проблематиці присвячено праці низки дослідників: Б. Андрусишина, В. Арешонкова, А. Булди, А. Будас, Н. Жидкової, Л. Пишко, О. Пометун, І. Смагіна, Л. Рябовол та інших. У цих працях порушуються питання теорії підручникотворення, методики використання підручників у навчанні правознавства, акцентується увага на пізнавальних завданнях, методах навчання, критеріях оцінки підручників тощо. Однак практично не зачіпається проблема реалізації внутрішньопредметних зв'язків у правознавчих навчальних книгах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування важливості внутрішньопредметних зв'язків у навчанні правознавства, виявлення й аналіз шляхів їх реалізації в шкільних підручниках із практичного курсу правознавства для 9-го класу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта має на меті формування інтелектуально розвиненої особистості з цілісним гармонійним світоглядом та усвідомленням глибини зв'язків явищ і процесів навколишнього світу. Тому важливого соціально-педагогічного значення набувають питання інтеграції предметів, міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, що сприяє систематизації та поглибленню знань учнів, формуванню у них навичок і вмінь самостійної пізнавальної діяльності, узагальнення тощо.

Внутрішньопредметні зв'язки – це систематизація знань усередині певного навчального предмета; перехід від розрізнених фактів до їх системи в процесі відкриття нового закону, уточнення картини світу; взаємозв'язок і взаємозумовленість понять, розділених часом їх вивчення.

Основною метою реалізації внутрішньопредметних зв'язків у навчанні є забезпечення послідовного формування наукового світогляду учнів, розуміння ними закономірностей суспільного розвитку та усвідомлене застосування

теоретичних знань в аналізі й оцінці фактів, явищ і процесів. Зміст поступово збагачується новими відомостями та зв'язками – учні, не випускаючи з поля зору висхідну проблему, розширюють і поглиблюють коло знань, пов'язаних з нею. Тому в методичній та психолого-педагогічній літературі внутрішньо-предметні зв'язки як синтез понять, умінь всередині окремого навчального предмета зараховують до елементу інтеграції.

Потреба в реалізації внутрішньопредметних зв'язків у навчанні учнів правознавства зумовлена його дедуктивним характером; внутрішньопредметні зв'язки забезпечуються внутрішньою логічною єдністю правового змісту навчального предмета. Л. Рябовол зазначає: «... зміст правознавства на емпіричному рівні охоплює фактичний матеріал, що відображає ознаки і властивості подій, явищ, процесів із зовнішньої сторони, на теоретичному – передбачає осмислення внутрішньої сутності фактів, оволодіння системою наукових понять, висновків, зв'язків, державно-правових закономірностей тощо» [8, с. 91]. Якість знань характеризується наявністю у свідомості учня структурних зв'язків, тобто зв'язків між поняттями, твердженнями, способами розв'язування задач тощо.

На уроках правознавства необхідною є цілеспрямована систематична робота із встановлення зв'язків і співвідношень між різними елементами знань. Тому серед пізнавальних завдань, уміщених у підручнику, обов'язково мають бути такі, за допомогою яких учнів виявляють зв'язки між окремими одиницями його змісту.

Підручник – це книга або інший носій інформації, який є засобом для засвоєння змісту освіти та містить систематизований навчальний матеріал, передбачений навчальною програмою з певного предмета. О. Пометун зазначає, що роль підручника у навчанні змінюється – він перетворюється з книжки, яку потрібно вивчати «від цього слова до того» на практичний посібник, що розвиває в учнів уміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки, виявляти проблеми і розв'язувати їх, формулювати гіпотези тощо [4, с. 138].

С. Трубачева серед функцій сучасного підручника виокремлює трансформаційну, інформаційну, функцію систематизації, закріплення та контролю, самоосвіти, інтегративну та координувальну. Вона звертає увагу на те, що система завдань у підручнику має бути орієнтована на пошук, аналіз, добір, систематизацію й узагальнення необхідної навчальної інформації, її перетворення, збереження та передачу [10]. Реалізація окремих із зазначених функцій підручника потребує включення до нього комплексу завдань із виявлення внутрішньопредметних зв'язків.

Подивимося, як останнє положення відображено в чинних підручниках із практичного курсу правознавства для 9-го класу.

В основу наших міркувань покладемо положення про те, що навчальна програма предмета визначає номенклатуру змісту освіти, орієнтує в загальному обсязі та послідовності його змісту, а підручник конкретизує зміст, розгортаючи його логіку.

Із практичного курсу правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах наявні три навчальні книги (подано в алфавітному порядку за прізвищами авторів): 1) Наровлянський О. Д. Правознавство (практичний курс) [3]; 2) Пометун О. І., Ремех Т. О. Правознавство. Практичний курс [5]; 3) Сутковий В. Л., Філіпенко Т. М. Правознавство (практичний курс) [6]. Зазначимо, що ці підручники мають ідентичну навчальній програмі назву, тому далі в тексті статті обмежимося їхніми цифровими позначками.

Під час аналізу підручників із практичного курсу правознавства нами з'ясувалося, наскільки та чи інша навчальна книга уможливило реалізацію внутрішньопредметних зв'язків у навчанні учнів. Зазначимо, що нами відслідковувалися як зміст завдань, так і методи та прийоми роботи учнів.

Розпочнемо з характеристики підручника за № 1. Нами виявлено, що серед пізнавальних завдань, уміщених у підручнику, ті, що реалізують внутрішньопредметні зв'язки, є поодинокими (табл. 1).

Таблиця 1

**Внутрішньопредметні зв'язки в підручнику О. Наровлянського
«Правознавство. Практичний курс»**

№	Тема курсу	Зміст завдання	Тип завдання/ прийом	Із якою темою (питанням теми) пов'язане
1	«Право»	<i>Пригадайте, які види соціальних норм і правил ви знаєте (с. 16)</i>	Пригадування	«Правила в нашому житті»
2	«Юридична відповідальність»	<i>Пригадайте приклади, наведені раніше. Визначте, до якого виду відповідальності можуть бути притягнуті особи, про які йшлося на початку розділу (с. 34)</i>	Застосування	«Правила в нашому житті»
3	«Права, свободи та обов'язки в Конституції України»	<i>Проаналізуйте наведені витяги з Конституції України, визначте, якою мірою перелік прав і свобод людини, закріплений Конституцією, відповідає Загальній декларації прав людини (с. 64)</i>	Порівняння	Загальна декларація прав людини (питання 2 теми «Права і свободи людини»)

Продовження таблиці 1

4	«Цивільно-правові договори»	<i>Пригадайте, які дії мають право здійснювати діти, яким ще не має 14 років, а також ті, кому виповнилося від 14 до 18 років (с. 98)</i>	Актуалізація	Правовідносини (питання 3 теми «Право»)
5	«Спадщина»	<i>Пригадайте, в якому віці та за яких обставин особа набуває повної цивільної дієздатності (с. 110)</i>	Актуалізація	Правовідносини (питання 3 теми «Право»)
6	«Як стати працівником»	<i>Визначте сторони, які повинні укласти трудові договори в прикладах, що наведені в попередньому параграфі (с. 151)</i>	Застосування	«Праця в нашому житті»
7	«Світ юридичних професій»	<i>Пригадайте, про які спеціальності правознавців йшлося в попередніх параграфах, про які юридичні професії ви чули раніше (с. 203)</i>	Пригадування, актуалізація	«Правоохоронні органи», «Якщо порушено кримінальну справу»

Тепер за таким же алгоритмом проаналізуємо підручник № 2 (табл. 2). Наголосимо, що завдань щодо внутрішньопредметних зв'язків в цьому підручнику кількісно більше, ніж у підручнику № 1, однак, на нашу думку, за способами діяльності учнів (ураховуючи вікові особливості дев'ятикласників) вони мали б бути більш різноманітними.

Таблиця 2

**Внутрішньопредметні зв'язки в підручнику
О. Пометун, Т. Ремех «Правознавство. Практичний курс»**

№	Тема курсу	Зміст Завдання	Тип завдання/ прийом	Із якою темою (питанням теми) пов'язане
1	«Яку роль відіграє право в житті людей»	<i>Які соціальні норми потрібні, на вашу думку, для ефективного врегулювання подібних ситуацій?(с. 14)</i>	Пригадування	«За якими правилами ми живемо»

2	«Яку роль відіграє право в житті людей»	<i>На основі тексту підручника порівняйте правові норми з іншими соціальними нормами. Зробіть це у вигляді таблиці (с. 15)</i>	Порівняння	«За якими правилами ми живемо»
3	«Чому Конституція є Основним законом України»	<i>Пригадайте, в якій темі курсу вже згадувалося поняття «конституція» (с. 27)</i>	Застосування	«Що таке закон і підзаконний акт»
4	«Які права і свободи має людина»	<i>Пригадайте, що таке права людини та в яких документах вони викладені (с. 45)</i>	Пригадування	«Чому Конституція є Основним законом України»
5	«Що таке громадянство»	<i>Пригадайте, що означає термін «громадянство»? Чи маєте ви статус громадянина або громадянки? (с. 50)</i>	Пригадування, застосування	«Чому Конституція є Основним законом України»
6	«Як громадяни беруть участь у житті демократичної держави»	<i>Визначіть, про яке право або права громадян ідеться у кожній наведеній нижче ситуації. Підтвердіть свою думку відповідними статтями розділу II Конституції України (с. 60)</i>	Застосування	«Які права і свободи має людина»
7	«Як здійснити і захистити цивільні права»	<i>Прочитайте назву цього пункту і обговоріть у загальному колі, що ви вже знаєте про юридичну відповідальність та запитання щодо того, про що вам хотілося б дізнатися. Цю роботу поступово відображайте у таблиці (рубрики: Що знаємо? Про що дізналися? Про що дізналися? (с. 86)</i>	Актуалізація, застосування	«Коли настає юридична відповідальність за правопорушення»

8	«Як закон регулює сімейні та шлюбні відносини»	<i>Визначте на основі тексту пункту 1, які з наведених положень, на вашу думку, є правовими, які – моральними нормами чи традиціями (с. 101)</i>	Розрізнення	«За якими правилами ми живемо», «Яку роль відіграє право в житті людей»
9	«Які відносини регулює адміністративне право»	<i>Прочитайте фрагмент твору Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц» та дайте відповіді на запитання: про норми якої (яких) галузей права у ньому йдеться? (с. 133)</i>	Пригадування	«Яку роль відіграє право в житті людей»
10	«Які відносини регулює адміністративне право»	<i>На основі тексту підручника визначіть, в яких ситуаціях описані адміністративні проступки, а в яких – інші правопорушення (с.135)</i>	Розрізнення	Які розрізняють правопорушення (питання 3 теми «Коли настає юридична відповідальність за правопорушення»)
11	«Що таке злочин та його наслідки»	<i>Прочитайте фрагмент твору Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц» та дайте відповіді на запитання: про норми якої (яких) галузей права у ньому йдеться? (с. 143)</i>	Пригадування, актуалізація	«Яку роль відіграє право в житті людей»

Нарешті подамо результати аналізу підручника № 3 щодо наявності завдань із реалізації внутрішньопредметних зв'язків. Нами встановлено, що в названому підручнику практично відсутні пізнавальні завдання, які б виконували зазначену функцію. Лише в темі «Що таке право власності» учням пропонується дати відповідь на запитання: «Які соціально-економічні права людини й громадянина гарантує Конституція України?» (с. 88). Натомість в низці параграфів підручника містяться окремі завдання, пов'язані з відтворенням учнями певних видів діяльності чи процедур за поданим алгоритмом. Так, наприклад, у тих чи інших темах учням пропонується сконструювати поняття, скласти публічну промову, провести дебати тощо. Проте такі за-

вдання відтворюють (закріплюють) певні вміння учнів і лише опосередковано виявляють внутрішньопредметні зв'язки.

Таким чином, у результаті проведеного нами аналізу чинних підручників з предмета «Правознавство. Практичний курс» встановлено, що в них міститься незначна (недостатня, на нашу думку) кількість завдань на встановлення внутрішньопредметних зв'язків; переважають завдання, що передбачають пригадування учнями тих чи інших понять, вивчених у попередніх темах; відсутні завдання з системної роботи учнів із правовими поняттями тощо.

На нашу думку, існує низка об'єктивних і суб'єктивних причин існування цієї проблеми. По-перше, до 9-го класу учні не вивчають жодного правознавчого предмета як обов'язкового. Тому в більшості тем внутрішньопредметні зв'язки представлено фрагментарно. По-друге, практико-орієнтовальний зміст предмета «Правознавство. Практичний курс» зумовлює переважання в підручниках пізнавальних завдань, заснованих на життєвому досвіді учнів, чи таких, що передбачають застосування набутих ними знань в конкретних життєвих ситуаціях (наприклад, пригадайте ситуації, наведіть приклади ситуацій, змодельуйте дії в ситуації тощо). По-третє, завданням предмета не є формування цілісної понятійної системи учнів, адже практичний курс правознавства мінімізований за кількістю понять, що мають бути ними засвоєні. Не останню роль відіграє й відсутність уваги авторів підручників до важливості реалізації внутрішньопредметних зв'язків саме в навчанні правознавства.

Погодимось з думкою О. Певцової, яка зазначає, що основні правові курси побудовані досить логічно з точки зору правознавства як науки: спочатку учні опановують комплекс знань із теорії права («право», «галузь права», «правопорушення», «юридична відповідальність»), а потім на їх основі розглядають особливості правового регулювання конкретних суспільних відносин (сімейних, трудових, кримінальних, цивільних тощо) [2, с. 145–146]. Це можна розглядати як підґрунтя для реалізації внутрішньопредметних зв'язків, зокрема в підручниках із правознавства. Отже, на уроках правознавства необхідною є цілеспрямована систематична робота із встановлення зв'язків і співвідношень між різними елементами знань. Так, вивчення кожної нової теми має починатися з повторення/відтворення того, що учні вже знають і що пов'язано з новим навчальним матеріалом. Це забезпечує учням можливість усвідомити зв'язки між засвоєними та новими знаннями. Тому серед пізнавальних завдань підручника з правознавства обов'язково мають бути такі, за допомогою яких учнів виявляють зв'язки між окремими одиницями його змісту.

Відомі різноманітні методичні прийоми встановлення внутрішньопредметних зв'язків, застосовувані в навчанні учнів із урахуванням відведеного на це навчального часу. Одним із ефективних методів є бесіда – комплекс спеціальних відтворюваних запитань-завдань, за допомогою яких учні пригадують, порівнюють, зіставляють навчальну інформацію, виокремлюють у ній загальне й відмінне та виявляють нове. Також можуть застосовуватися пояснення нового з опорою на раніше вивчений учнями фактичний або

теоретичний матеріал; прийоми пригадування і самостійного застосування (актуалізації) учнями засвоєних знань та вмінь, у тому числі з використанням наочності (таблиць, схем тощо); завдання на доказування, що вимагають від учнів пригадування основного змісту вивченого матеріалу та його узагальнення на основі того, що вивчається. Таким чином, пізнавальні завдання, що розв'язуються за допомогою зазначених вище прийомів і методів навчання, мають бути обов'язковим елементом підручника з правознавства.

З огляду на те, що пізнавальні завдання з реалізації внутрішньопредметних зв'язків в аналізованих нами підручниках зазвичай відсутні, наведемо декілька прикладів таких завдань. Так, вивчення кожної нової теми, на нашу думку, має розпочинатися з повторення/відтворення того, що учні вже знають із попередніх тем і що пов'язано з новим навчальним матеріалом. Це надає учням можливість усвідомити зв'язки між засвоєними та новими знаннями.

Вивченню основ будь-якої галузі права в 9-му класі має передувати пригадування учнями таких понять, як «право», «галузь права», «норми права» тощо. Це можуть бути завдання на кшталт:

Пригадайте, що таке галузь права. Назвіть декілька галузей права України.

Чим, на вашу думку, відрізняються галузі права? Які з них регулюють публічні, а які – приватні правовідносини?

Як співвідносяться поняття «галузь права» і «норма права»? та інші.

Під час вивчення питань адміністративного правопорушення чи злочину варто запропонувати учням виконати такі завдання:

Пригадайте, що таке правопорушення. Назвіть їх види. Чим злочин відрізняється від проступку?

Що таке склад правопорушення? Які елементи його утворюють?

Складіть схему «Склад правопорушення». На її основі охарактеризуйте склад злочину.

Що таке вина? Якою вона буває? та інше.

На початку вивчення учнями кожної з тем, присвячених цивільно-правовій, адміністративній чи кримінальній відповідальності, необхідно актуалізувати знання учнів щодо юридичної відповідальності (поняття, цілі, види) через виконання учнями, наприклад, таких завдань:

Пригадайте, що таке юридична відповідальність. Назвіть її види.

Яку мету переслідує юридична відповідальність?

Що є підставами юридичної відповідальності? тощо.

Зауважимо, що діяльність учнів на уроці з реалізації внутрішньопредметних зв'язків сприяє активізації розумових процесів, узагальненню знань, здатності набувати та розвивати вміння, навички, компетентності, що можуть використовуватися в різноманітних життєвих ситуаціях. Однак не варто приділяти надто багато часу на відтворення (пригадування) вивченого, адже тоді втрачається цільова установка використання внутрішньопредметних зв'язків – опанований раніше учнями матеріал має залишатися фоном для вивчення нового.

Усе зазначене вище мають враховувати автори у процесі створення підручників і робочих зошитів для учнів, укладачі методичних рекомендацій для вчителів під час їх розроблення та вчителі, організовуючи навчання учнів практичного курсу правознавства.

Висновки. Шкільне правознавство є тим навчальним предметом, вивчення якого учнями вимагає обов'язкової опори на систему внутрішньопредметних зв'язків. Реалізація внутрішньопредметних зв'язків тісно пов'язана з проблемою наступності в навчанні учнів правознавства, тобто встановлення необхідного зв'язку та співвідношення між частинами навчального предмета на різних ступенях його вивчення.

Реалізація внутрішньопредметних зв'язків у навчанні правознавства сприяє систематизації та поглибленню правових знань учнів, формуванню в них навичок і вмінь самостійної пізнавальної діяльності, переносу отриманих знань із більш низьких на більш високі ступені навчання, використанню чи трансформації знань стосовно низки життєвих ситуацій. Таким чином, пізнавальні завдання щодо встановлення внутрішньопредметних зв'язків мають бути обов'язковим компонентом змісту та методичного апарату підручника з правознавства.

У результаті проведеного нами аналізу чинних підручників з предмета «Правознавство. Практичний курс» встановлено, що внутрішньопредметні зв'язки в них реалізуються недостатньо: лише в деяких чинних підручниках такі завдання враховано. Тому постає необхідність розроблення системи завдань, через виконання яких реалізовуватимуться внутрішньопредметні зв'язки як усередині курсу, так і між курсами правознавства для 9-го та 10-го класів.

З огляду на те, що за два роки вступить у силу нова програма з «Основ правознавства» (9 клас), на розв'язання означеної проблеми мають спрямовуватися зусилля авторів зі створення та підготовки нових шкільних підручників із правознавства.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
2. Певцова Е. А. Теория и методика обучения праву : учеб. для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 400 с.
3. Наровлянський О. Д. Правознавство (практичний курс) : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. Д. Наровлянський. – К. : Грамота, 2009. – 216 с.
4. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.
5. Пометун О. І., Ремех Т. О. Правознавство. Практичний курс : підруч. для 9 кл. / О. І. Пометун, Т. О. Ремех. – К. : Літера ЛТД, 2009. – 192 с.
6. Сутковий В. Л. Правознавство (практичний курс) : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Л. Сутковий, Т. М. Філіпенко. – К. : Генеза, 2009. – 216 с.
7. Ремех Т. О. Реалізація міжпредметних зв'язків у шкільних підручниках із правознавства / Т. О. Ремех // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; голов. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2014. – Вип. 14. – С. 611–617.

8. Рябовол Л. Т. Навчання правознавства учнів основної та старшої школи як процес та система / Л. Т. Рябовол // Педагогічний альманах. – 2011. – Вип. 11. – С. 89–95.
9. Смагін І. І. Методичні рекомендації до експертного оцінювання підручників із правознавства для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І. І. Смагін ; Житомирський обл. ін-т післядип. пед. освіти. – Житомир, 2010. – 33 с.
10. Трубачева С. Е. Трансформація функцій шкільного підручника в умовах компетентнісного підходу [Електронний ресурс] / С. Е. Трубачева. – Режим доступу: http://undip.org.ua/upload/iblock/162/1_03.pdf

References

1. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>
2. Pevcova E. A. Teoriya i metodika obuchenija pravu : ucheb. dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij. – М. : Gumanit. izd. centr VLADOS, 2003. – 400 s.
3. Narovlianskyi O. D. Pravoznnavstvo (praktychnyi kurs) : pidruch. dlja 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / O. D. Narovlianskyi. – К. : Hramota, 2009. – 216 s.
4. Pometun O. I. Metodyka navchannia istorii v shkoli / O. I. Pometun, H. O. Freiman. – К. : Heneza, 2005. – 328 s.
5. Pometun O. I., Remekh T. O. Pravoznnavstvo. Praktychnyi kurs : pidruch. dlja 9 kl. / O. I. Pometun, T. O. Remekh. – К. : Litera LTD, 2009. – 192 s.
6. Sutkovyi V. L. Pravoznnavstvo (praktychnyi kurs) : pidruch. dlja 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / V. L. Sutkovyi, T. M. Filipenko. – К. : Heneza, 2009. – 216 s.
7. Remekh T. O. Realizatsiia mizhpredmetnykh zviazki u shkilnykh pidruchnykakh iz pravoznavstva / T. O. Remekh // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. prats / [red. kol. ; holov. red. – O. M. Topuzov]. – К. : Pedahohichna dumka, 2014. – Vyp. 14. – S. 611–617.
8. Riabovol L. T. Navchannia pravoznavstva uchniv osnovnoi ta starshoi shkoly yak protses ta systema / L. T. Riabovol // Pedahohichnyi almanakh. – 2011. – Vyp. 11. – S. 89–95.
9. Smahin I. I. Metodychni rekomendatsii do ekspertnoho otsiniuvannia pidruchnykiv iz pravoznavstva dlja 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / I. I. Smahin ; Zhytomyrskyi obl. in-t pisliadyp. ped. osvity. – Zhytomyr, 2010. – 33 s.
10. Trubacheva S. E. Transformatsiia funktsii shkilnoho pidruchnyka v umovakh kompetentnisnoho pidkhotu [Elektronnyi resurs] / S. E. Trubacheva. – Rezhym dostupu: http://undip.org.ua/upload/iblock/162/1_03.pdf

Ремех Т. А.

РЕАЛИЗАЦИЯ ВНУТРИПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ В ШКОЛЬНЫХ УЧЕБНИКАХ ПО ПРАВОВЕДЕНИЮ

В статье проанализированы учебники по практическому курсу правове­дения с позиций использования в них разнообразных заданий для ре­ализации внутрипредметных связей учащимися. Отмечается важность раскрытия внутрипредметных связей при овладении учащимися практиче­ским курсом правове­дения. Обоснована необходимость системы вопросов и познавательных заданий, позволяющих выявление и воспроизведение вну­

тренних связей в содержании предмета в процессе его изучения, при создании учебников по правоведению для учащихся 9-го класса.

Ключевые слова: *внутрипредметные связи, практический курс правоведения, школьный учебник по правоведению.*

Remekh T.

IMPLEMENTATION OF INTER-COURSE CONNECTIONS IN THE SCHOOL TEXTBOOKS FOR STUDY OF COMMON LAW

In the paper the analysis of known textbooks on the practical course of common laws is performed from the standpoint of various tasks using for the pupils directed on the implementation of inter-course connections. Accent is made on the importance of the inter-course connections displaying during the study of common laws fundamentals. There is necessity substantiated at the creation of textbooks on common laws for 9th form pupils to include into textbooks a system of questions and cognitive tasks which provide for pupils a possibility to reveal and to reconstruct the inter-course connections inside of course during its study.

Keywords: *inter-course connections, practical course of common law, textbook of law.*